

Dés Júlia: *KisHaver*
Egy informális oktatási foglalkozás a sokszínűségről 11-14 éveseknek

A Haver Informális Zsidó Oktatási Alapítvány 2002-es megalakulása óta elsősorban középiskolásoknak és egyetemistáknak tart foglalkozásokat a zsidóság, zsidó identitás, zsidó kultúra és hagyomány témájában. Az önkéntesek, akik valamilyen módon mind kötődnek a zsidósághoz, személyes történeteken keresztül, informális oktatási eszközökkel dolgoznak. Mesélnek a zsidóságról, zsidó identitásról, és párbeszédet kezdeményeznek a nem zsidó diákokkal. Az évek során egyre többször kaptunk megkeresést általános iskolai tanároktól is, ezért 2019-ben úgy döntöttünk, hogy létrehozunk egy foglalkozást az általános iskolák felső tagozatosai számára.

Jelen írásban ezt a foglalkozást, és azt a folyamatot mutatom be, ahogyan elkészült, azt, hogy milyen elméleti és módszertani megfontolásokat tartottunk szem előtt a foglalkozás elkészítésekor.

A Haver Alapítvány csapata és tágabb közössége a sokszínűség és befogadás szellemében formálódott: jelen vannak benne különböző vallási irányzatok és életmódok képviselői, szexuális kisebbségek tagjai, civil területen aktív vagy kevésbé aktív fiatalok. Ami közös mindannyiunkban, az az, hogy hiszünk a társadalmi felelősségvállalásban, és igyekszünk tenni egy jobb, nyitottabb, befogadóbb társadalom létrejöttéért. Éppen ezért a *KisHavernek* elnevezett foglalkozásunk esetében is a fenti alapvetésekből indultunk ki. Abból, hogy minden emberi lény szabadnak születik, méltósággal és egyenlő jogokkal rendelkezik, a törvény előtt mindenki egyenlő. A foglalkozáson pedig sokszor hangsúlyozzuk, hogy mindenkinek joga van azt gondolni és mondani, amit akar.

Mint minden módszertani fejlesztésünk során, most is szakértők bevonásával dolgoztunk. Informális oktatási szakértők és a korosztályt tanító pedagógusok¹ voltak a segítségünkre.

Az alapvető kérdések, amelyeket a folyamat kezdetekor szakértőink segítségével körüljártunk, a következők voltak:

- Melyek a jellemzői ennek a korosztálynak? (Hogyan működnek csoportban, képesek-e a szuverén gondolkodásra, mivel kelthető fel az érdeklődésük, stb.)
- Van-e ennek a korosztálynak bármiféle tudása, tapasztalata a sokszínűséggel kapcsolatban? Ha igen, milyen?
- Van-e ennek a korosztálynak bármiféle tudása, tapasztalata a zsidósággal, a „zsidó” szóval kapcsolatban? Ha igen, milyen?

¹ A csapatban hét szakértő volt jelen, akik a formális és nem-formális oktatás területéről érkeznek – köztük három tanár: Kökényesi Ágnes a Budapest School-tól, Kardos Ágnes a Lauder Javne iskolából, valamint Kivovics Judit a Fazekas Mihály Általános Iskola- és Gimnáziumból. Fritz Zsuzsa (kuratóriumi tagunk), Barna Lili (aki önkéntesünk is), és Lantai Dávid a Szarvasi Tábor madrichjainak képzéséért-koordinálásáért felelnek; Fritz Zsuzsa a Szarvasi Tábor oktatási program vezetője is. Mikes Hanna az Artemisszió Alapítvány iskolai együttműködésekért felelős munkatársa. Szeszler Anna és Büchler Tamás, akik szintén tagjai a kuratóriumunknak, csupán egy-egy szakmai konzultációra tudtak bekapcsolódni a projektünkbe.

- Hogyan tudunk a zsidóságon keresztül általánosan érzékenyíteni, és mekkora hangsúlyt fektessünk a foglalkozás során a zsidóságra?

Célunk annak bemutatása, hogy a sokszínűség érték. Ennek a korosztálynak a tagjai nagy eséllyel még nem hallottak a zsidóságról. A Haver missziója nem az, hogy a zsidó vallási szokásokat bemutassa, mivel ezekben leginkább a zsidókkal kapcsolatos „furcsaságok” jelennek meg, ráadásul a vallás gyakorlása a mai magyar zsidó közösségben egyre kevésbé jellemző. Ugyanakkor a szervezet profiljából és missziójából kiindulva mindenképp szeretnénk volna beszélni zsidóságról és arról, hogy mit jelenthet zsidónak lenni.

Abban állapodtunk meg, hogy a foglalkozás 90 perces lesz, de szemben az idősebb korosztálynak szóló foglalkozásainkkal, ebben az esetben 45 perc után 10 perc szünetet tartunk.

Ahogy az első találkozó során a fenti kérdéseket megválaszoltuk, arra jutottunk, hogy ebben az életkorban (11-14 évesek), az egyik legfontosabb az identitás formálódása és kialakulása – lásd Erikson (1991) pszichoszociális fejlődélméletét –, ezért az identitás fogalmának tisztázásáról, a saját és mások identitásáról mindenképp szeretnénk volna beszélni a foglalkozás első felében. A csapatunk arra a következtetésre jutott: ahhoz, hogy hatékonyan tudjunk a diákokkal zsidóságról és más csoportokról beszélni, az identitás fogalmán túl tisztázni kell velük az olyan fogalmakat is, mint a sztereotípiák, az előítéletek. Emellett a zsidóság témáját a hiteles, személyes történet útján tudjuk a legjobban megragadni, ezért a foglalkozásnak mindenképpen része lesz, hogy a foglalkozást tartó önkéntesek a saját zsidó identitásukról beszéljenek. Ezek után a lefektetett alapelvek és témák mentén kezdtünk módszereket, játékokat és eszközöket keresni, a fenti célok szolgálatában. Sok beszélgetés, vita és előkészítő munka után készült el a foglalkozás első fele:

A foglalkozást egy jégtörő játékkal kezdjük, amely bevezeti a diákokat a csoportok, csoport-hovatartozás fogalmába. Ebben a játékban arra kérjük a diákokat, hogy a széthúzott padok helyén keletkezett térben mozogva csoportokat alkossanak az önkéntesek által felvetett különféle szempontok szerint (pl. alkossanak csoportot a kedvenc fagyaltjuk, testvéreik száma, vagy a kedvenc évszakuk szerint). A játék célja, hogy mialatt minden gyerek legalább 2-3 különböző csoportban megfordul, egyértelművé váljon, hogy a különféle kritériumok különféle csoportokat alkotnak, és hogy egy ember több csoport tagja is lehet, mindig más-más személyekkel együtt. Sőt, az is valószínű, hogy bármelyik két ember között találhatunk közös vonásokat.

A bemelegítő játék után a gyerekek leülnek a körbe helyezett székekre, a két önkéntes pedig egy fiktív, informális interjú-szituációt mutat be, amely során az egyik kérdéseket tesz fel a másik személyével, tulajdonságaival, érdeklődéseivel kapcsolatban. Miközben a kérdezett személy beszél, egy mindenki számára látható, A3-as méretű laminált „táblára” úgynevezett identitásmatricákat ragasztanak fel, amelyek a szóba jövő tulajdonságokat, jellemzőket ábrázolják. Bár minden önkéntesnek egyedi lesz a bemutatkozója, és a hozzá kapcsolódó identitás-tablója, mindenki megemlíti majd a zsidó identitását, ez ugyanis a Haver egyik sajátos edukációs eszköze. A diákoknak lehetőségük lesz kérdéseket feltenni, ha az elhangzott dolgok közül bármi nem ismerős a számukra. Az „interjú” után arra kérjük a diákokat, hogy gondolkodjanak el azon, hogy kicsodák is ők maguk, milyen jellemzőik vannak, és készítsék el a saját identitás-tablójukat. Ehhez mindenki kap egy A4-es méretű laminált „táblát”, amire gyurma- vagy ragasztóval különféle identitásmatricákat ragaszthatnak. Számptalan matricával

készültünk, olyan kategóriákban, mint például külső megjelenés jellemzői, család összetétele, kedvenc tantárgyak, hobbik, étkezési preferenciák, vallások, beszélt nyelvek, jövőbeli szakmák stb.

Miután mindenki elkészül az identitás-tablójával, két csoportra bontjuk a diákokat, ahol egy-egy önkéntes facilitálásával megbeszéljük a folyamatot és az eredményeket. Arról is szó esik, hogy egyszerűnek vagy nehéznek találták-e a diákok a feladatot, hogy körülhatárolják, kik és milyenek ők, majd a tablókat összehasonlítva példát keresünk gyakran vagy esetleg mindenkinél előforduló, illetve ritkán, vagy éppenséggel csak egyvalakinél előforduló elemekre. Ennek kapcsán beszélgetünk arról, hogy a tulajdonságaink tulajdonképpen az identitásunkat határozzák meg, és egyben csoportokba is helyeznek. Különböző tulajdonságaink – identitásaink – alapján különböző csoportokba tartozhatunk, és néha nagyobb, máskor kisebb csoportok tagjai vagyunk. Szóba kerül az is, hogy az emberek hajlamosak másokat csak egy (általában külsőleg is látható) jellemzőjük alapján kategorizálni és csoportba sorolni, és az adott csoport tulajdonságairól csupán felületes, sztereotip dolgokat észrevenni, miközben minden embernek sokrétű az identitása, és a csoportok is nagyon összetettek. Ezt a kiscsoportos beszélgetést egy 10 perces szünet követi.

A tervek szerint a foglalkozás második negyvenöt percében a különböző csoportidentitásokra és az őket érő sztereotíp tartalmakra, előítéletes attitűdökre és kirekesztő vagy diszkriminatív jelenségekre koncentrálnak.

A foglalkozásnak ez a része nehezebben állt össze, és további testtárgyak is szükségesek, hogy elnyerje a végleges formáját.

Abban biztosak voltunk, hogy ebben a részben az előítélet, sztereotípiák és kirekesztés fogalmainak további tisztázása a cél, és az identitás-tablókkal folytatjuk a munkát a szünet után. Kérdések segítségével arra reflektálunk, hogy a tablóikon megjelenő identitáselemek milyen csoport-hovatartozást eredményeznek, milyen ezekhez a csoportokhoz tartozni, és mit gondolnak ezekről a csoportokról (pl. kutyások, macskások, fiúk, lányok, keresztények, zsidók).

Ezután egy szerepjáték következik. Öt különböző emberről van egy-egy fotónk, amelyek sztereotíp módon ábrázolják őket; egy zsidóról, egy punkról, testépítőről, gamerról és egy „csinibabáról”. A zsidó szereplőt mindenképp megtartjuk. Az, hogy ezek a szereplők megfelelőek-e, majd a további testtárgyak során derül ki. Kérdéses számunkra például az, hogy ennek a korosztálynak a „punk”, jelent-e valamit.

Miután bemutattuk a szereplőket, a résztvevők csoportokban dolgoznak tovább. Kiosztjuk a karaktereket, minden csoport létrehozza az adott szereplő identitás-tablóját. Ezeket röviden bemutatják egymásnak. Ezután a kör közepén különböző jeleneteket kell eljátszaniuk, a helyszín

egy busz. Minden csoport küld egy embert, aki az adott karaktert eljátssza. A jelenetek között cserélhetik is az embereiket és a jelenetek után adunk a csoportoknak 1 percet, hogy elemezzék az eljátszott karaktert, hogyan lehetett volna esetleg másként játszani. Jelenleg két jelenettel teszteljük a foglalkozást. Az elsőben egy zsidó jelképes ékszerszemes emberbe beleköt egy utas (ezeket a szerepeket az önkéntesek játsszák el), a másodikban pedig felszáll egy hajléktalan ember és kéreget. A diákoknak, akik az előzőleg kidolgozott öt karakter egyikét játsszák, a szerepükből kell reagálni ezekre a helyzetekre. Ezután legalább 10 percen átbeszéljük a szerepjáték tanulságait és ezen keresztül rátérünk a fenti fogalmak tisztázására.

Ezt a foglalkozást a pandémia miatt eddig három alkalommal vittük iskolába, tehát még a tesztfázisban tart. Eddigi tapasztalataink szerint az első fele tökéletesen működik, a diákok élvezik az identitástablók elkészítését és szívesen osztják meg a gondolataikat.

A foglalkozás második felével még sok teendőnk van. Más és más típusú iskolákban, sokféle diákközösségben kell még kipróbálnunk, hogy lássuk, egyáltalán maga a szerepjáték működik-e az itthoni, többségében tipikusan formális oktatáshoz szokott diákok körében. Tapasztalataink szerint azután, hogy egy foglalkozás módszertanával elkészültünk, legalább félévnyi tesztelés szükséges hozzá, hogy elnyerje a végleges formáját. Hiszen hiába a szakértők és a rengeteg előkészítő munka, hogy mi működik igazán, akkor derül ki, amikor a célcsoporttal találkozunk.

Ezt a foglalkozást az általános iskola felső tagozatosainak ajánljuk. Ahogy a Haver Alapítvány minden programja, ez a foglalkozás is díj és térítésmentes. Az önkénteseink előzetes egyeztetés után, országszerte bármely iskolába elmennek. A honlapunkon minden információ megtalálható, www.haver.hu.

A foglalkozásfejlesztési projektet támogatták: Joods Dutch Jewish Humanitarian Fund, Magyar Zsidó Közösség Közalapítvány, Indotek Group.